

ki, hogy a generációs elv hiánya egyértelműen fogyatkozás-e, vagy pozitív következményei is akadnak.

Legvégül az évkönyv néhány „formaságáról.” Jó, hogy a szerkesztők — immár másodszor — rövid előszóban ismertetik a gyűjtemény tartalmát; csak dicsérsíni lehet, hogy a dolgozatok jegyzetanyaga mostantól a megfelelő oldalakra kerül. Nem következetes azonban a kötet az idegen szövegek fordításában. (Olykor egy cikken belül sem, pl. Kovács

József László írásában.) Egységesíteni kellene a gyakorlatot! — Ami pedig elszomorító: a sajtóhibák nagy száma. Önmagában véve az sem öröndetes, hogy egy ilyen rangú kiadványhoz hibaigazítót kell mellékelni. Az viszont vétek, hogy még így is a javítatlan — s néha értelemzavaró! — sajtóhibák tucatjaival találkozunk az olvasó. A jövőben bizonyára erre is lelnék megoldást!

Lőrinczy Huba

Iani Pannonii episcopi Quinque-Ecclesiensis illius antiquis vatibus comparandi, recentioribus certe antepoenendi, quae uspiam reperiri adhuc potuerunt, omnia. Opera Iannis Sambuci. Viennae 1569. A kísérő tanulmányt írta: Kardos Tibor. Bp. 1972. Akadémiai K. 132 1., XCIII lev., 52 1.

A Janus Pannonius-évforduló, úgy látszik, versengésre ösztökélte kiadóinkat. A Szépirodalmi Kiadó kötetét (*Janus Pannonius válogatott versei*. Szerk. Kardos Tibor. Bp. 1972.) a Tankönyvkiadó kétnyelvű vállalkozása követte (*Janus Pannonius munkái*. Szerk.: V. Kovács Sándor. Bp. 1972.). Legutóbb pedig az Akadémiai Kiadó örvendeztette meg a Janust szeretőket faksimile kiadásával. Hogy maradéktalan-e az örömről? Ismertetésem legyen erre a válasz.

A köfethez mellékelte kis füzet Kardos Tibor igénytelen külsejű, de annál tartalmasabb mondanivalójú tanulmányát rejti: főnyesen magasrendű kalauzát költőnkhez. Kardost árulja el stílusa, önmagára utal szövegében, jegyzeteiben — csak a Kiadó feledkezett meg arról, hogy a szerző nevét valahol is fölírtesse. De ezt a „csekély”, bár tapintatlan hibát még megbocsáthatnók néki. . .

A tanulmány címét elolvastva száraz tényfelsorolást, adathalmazt várnánk. Nos, irodalomtörténeti tényekben, filológiai adatokban nincs is hiány; ám Kardos Tibor szinte művészként bánik anyagával — a költészettel is, a nyelvvel is —, főleg ha Janus el- és megismertetéséért fog tollat. Mert kimondatlanul is érezni szavai mögött a polemikus tendenciát: ezt a költőt még fogyatkozásaiiban is, azok ellenére is csak szeretni s becsülni lehet. Mert nagy volt és költő volt!

Szeretni és megbecsülni: erre tanít meg már a barát Battista Guarino „Janus-apológiája” (ahogyan a szerző nevezi), erre Várad Páter, a fiatalabb humanista kortárs, erre Zsámboky „esztétikai és nemzeti kritikája”. Hogy azután ebben a megbecsülő attitűdben mikor kapott nagyobb hangsúlyt az *ars* s mikor az *ingenium*, hogy mikor milyen színönimák erősítették az egyiket vagy a másikat:

ennek részletes elemzését kapjuk a tanulmány első fejezeteiben, mintegy az első felében.

Részletesebben kibontva már ez a rész is önálló, nagyon fontos megállapításokat tartalmazó és új összefüggésekre rámutató dolgozat lenne — és mint lekerekített egész: méltó bevezetés a Zsámboky-kiadás használatához. (E részben talán csak a Zsámboky szövegének megbízhatóságára tett, sommásan elutasító megjegyzést [13.] érzem okadatolatlanoknak. Jól tudom, hogy a szerző Janus kritikai kiadásán dolgozik, és hogy e megállapítását számtalan filológiai érvel tudja alátámasztani. Mégis: éppen *ennek* a kiadásnak a faksimilijét forgatva ez a szempontot máris szerettük volna tisztábban körvonalazva megismerni.)

Kardosnak azonban más célja volt. Nem egy kétségtelen becsű kiadáshoz, hanem Janus költészetéhez, költészetét át az ő élő emberségéhez akarta olvasóját elvezetni. Ezért visszatér a ferrarai diákevekhez, Guarino szellemi vegykonyhájához: a tanulmányok, gyakorlatok, feladatok és olvasmányok közé. Ezekből bontja ki, magyarázza meg Janus alkotói módszerét. Itt kerül sor arra a néhány epigramma-elemzésre, Janus és Martialis szövegeinek összevetésére, amely már nem csupán a janusi alkotó folyamatnak, hanem Kardos Tibor magasrendű filológusi metódusának is magával ragadó dokumentuma. Csak fájjalhatjuk, hogy — nyilvánvalóan helyszűke miatt — nem még több vers elemzésére kerített sort ebben a fejezetben.

Az itáliai évek terméséhez viszonyítva az életmű magyarországi része, főleg bensőségben, további értékelkedést mutat. Sem a korábbi, sem e későbbi periódus értékelésében nem hallgatja ugyan el Kardos az itt-ott kiütöző gyöngéket; nem elkendőzni akar, hanem az igazi értékekre rámutatni, a marandóra, a halhatatlanra. És ha az itáliai korszakban a tehetség bélyege verődött rá Janus alkotásaira, az ifthoniakban elsősorban az emberi bensőség melege érlelte őket egyéni zamatúakká. Ez pedig csak a legnagyobbaknak adatott meg.

Nem tudom, hogy minden költemény megnyugtatóan beilleszthető-e abba a kronológiai skémába, amelyet a szerző e tanulmánya során fölállít. Megállapításai e téren bizonyára nem minden elemükben végelegesek; de éppen az egyébként is részleteiben tisztázatlan Janus-kronológia miatt feltétlenül megfontolandók (pl. 16–17).

Van azonban Kardos tanulmányának egy pontja, amelyre kidolgozatlansága ellenére, sőt éppen emiatt, szeretnék nyomtatékosan rámutatni. A 29. lap VI. fejezetében (mert a felületes szerkesztés két V. és két VI. fejezetet produkált, viszont a VIII-at elcsikkasztotta!) olvasunk „Janusnak az itáliai étellel való azonosulását”-ról, arról, hogy művészetében „az olaszországi latin költészet egyik legjelentékenyebb teljesítménye bontakozhatott ki”. Úgy érzem ugyanis, hogy itt egy eddigelé kellően meg nem vizsgált, elégségesen nem hangsúlyozott, de valóságos tényre mutat rá: Janus költészetének — itáliai termése egészének, de még a magyarországi gyökereinek is — valamiképpen olasz voltára. Mert hiába volt ő „barbár” föld szülőtte, másfelől hiába tekintik a humanizmust kozmopolita jellegűnek: ami ott Ferrarában, Guarino iskolájában kialakult, az csakis „taljannak” sikerülhetett, az az olasz élet talajából szívta nedveit. És e ponton — úgy vélem — még sok vizsgálni való van. Mert Janus aligha csak az antikoktól tanult, és Guarino iskolája nem csak Janus költői tehetségét virágoztatta ki. Az eleven irodalmi (vagy kezdetben: irodalmiaskodó) élet sok poétát felftetez, egy-gyökerűeket és nagyjából egy célt követőket. Az ezekkel való komparáció, Janusnak ebben a „vegetációban” való bemutatása — Kardos Tibor példamutató filológiai módszere segítségével — bizonyára nemcsak igazolhatja a fentebb megfogalmazott sejtést, hanem egy seregnyi fontos és meglepő összefüggést is föltárhat. — Ha joggal sejtjük e tanulmányban egy leendő monográfia magvát vagy egyik fejezetének csiráját, akkor bizvást reménykedhetünk költőnk „olasz gyökereinek” további részletes felkutatásában s bemutatásában is. (L. például a Janus nyelvének olaszos elemeire történő utalást a 17. lapon.)

Ismertetésem elején polemikusként neveztem Kardos Tibor tanulmányát, amennyiben céltudatos — és megalapozott — harcot folytat benne az „epigonizmust” hirdető fanyalgók ellen. Igaza van. Nem az évforduló okán, hanem Janus talentuma okán. De Kardos nagyvelkűen harcol. Amennyire nem hajlandó retusálni Janus arcképét, hanem szóvá teszi a gyöngeségeket is, ha kell, éppen annyira tud elismerni és átengedni igaz meglátásokat olyan vitatársban, illetőleg vitatársnak, akinek az úttörő munkássága nélkül ma nem beszélhetnénk Janus-filológiáról. Huszti

József előtt — akinek az emléket több ízben igyekeztek befekettíteni fénymagyarozott politikai állásfoglalása és gúnyosan lekicsinyelt, „provincializmusnak”, „hungarológianak” becsmért tudományos teljesítménye miatt — minden említésekor tisztelettel hajtja meg a fejét, még akkor is, ha ő maga eltérő vagy ellentétes megállapításra jut.

A tanulmányhoz képest jóval kevesebb elismeréssel szólhatok a nyomda munkájáról. Olyasmin nem kívánok vitát kezdeni, hogy miért nem tüntették el a faksimiléből a reprodukált példány aláhúzóztatásait, bejegyzéseit, hiszen itt reprográfiai elvekről van — vagy lehet — szó. Még az is kevésbé zavar, hogy pl. az ajánlásban a *Listho* szó utolsó két betűje kiolvashatatlan. Mindenesetre azért az árért, amit e kiadványért a vásárlónak fizetnie kell, ünnepibb külsőt is nyújthatnak volna. (Mellesleg: szívesen láttunk volna egy pótlólagos tartalommutatót, mert így még Kardos tanulmányához is más kiadást kell elővennünk utalásait kikeresendő, ha nem akarunk „csinálni magad” jelszóval előzetesen útmutatót szerkeszteni a kötethez.)

Az igazán bosszantó gondatlanság áldozata azonban a kísérő tanulmány. Megemlítettem már a szerző nevének elhagyását, a fejezetek számozásában tapasztalható zűrzavart (a 10 fejezet közül négynek hibás a megjelölése). Hadd tegyem még szóvá azt a hibátömléket, ami még sajtónibának sem minősíthető: egyszerűen arról van szó, hogy mit sem törődve a tanulmány értelmével meg a versidézetek pontosságával, nemtörődöm hanyagsággal „dobták ki” a „mellék-letet”. Hogy mit akart mondani a szerző, hogyan is kellene olvasni valamely verssort — lássa az olvasó! Hogy a 23. lap idézetének utolsó szava (*kegyelmedet*) nem fér bele a versbe, s a fordító Csorba Győző nem is azt írta; hogy a 30. lap első verssorában három hiba van (*Talia* helyett *Talis*, *ancillas* h. *ancellas* és a *saepe* kimaradt); hogy a 39. lapon 90-nek van írva Ovidius művének 91. sora (amelyből a *scribo* után elmaradt a *que*, de kárptólásul a verssor végén a kijelentő mondatot kérdőjel zárja) és a 20. sor *perstitit*-je itt *persistit*-nek olvasható; hogy a *paedicare* és *praedicare* között mekkora különbség van... És meg kell mondani, hogy a magyarban is nagyon hevenyészett, versként sokszor alig elfogadható (ékezesek!) idézeteket kapunk léptenyomon: méltatlanokat mind a tanulmány írójához, mind az évforduló ünnepeltjéhez. Elismerem, sokszor a sürgető idő nem hágy lehetőséget a gondos munkára — de hát egy 500. évforduló mégsem csak úgy máról holnapra köszönt be!

Boronkai Iván